

Atmosfääriõhu kaitse seaduse ja karistusregistri seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

11. märtsil 2024. a jõustusid Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrused (EL) 2024/590 osoonikihti kahandavate ainete kohta ja (EL) 2024/573 fluoritud kasvuhoonegaaside kohta, millega asendati senised Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1005/2009 osoonikihti kahandavate ainete kohta ja (EL) nr 517/2014 fluoritud kasvuhoonegaaside kohta. Tegemist on otsekohalduvate määrustega, kuid nõuete korrektse rakendamise ja määruste eesmärkide täitmise tagamiseks tuleb mõned EL määruse sätted rakendada seaduse tasandil.

Atmosfääriõhu kaitse seaduse (edaspidi ka *AÕKS*) muutmise eesmärk on viia seadus vastavusse EL-i muudetud määrustega, sh nende rakendusmäärustega, et tagada määruste rakendamine Eestis. Lisaks viidete korrastamisele täiendatakse fluoritud kasvuhoonegaaside ja nende alternatiivide käitlemisega seotud kutsete ja käitlemisloa andmist käsitlevaid sätteid. Lisatakse uus ainerühm fluoro(kloro)süsivesinikud (HFO-d), samuti lisatakse viide EL rakendusmäärustele, mis käsitlevad pädevusnõudeid isikutele, kes käitlevad fluoritud kasvuhoonegaaside alternatiive, nagu ammoniaak, süsinikdioksiid ning süsivesinikud. Süsivesinike rühma tuntuimad gaasid on propaan ja isobutaan.

Jäetakse välja kohustus registreerida fluoritud kasvuhoonegaase ja osoonikihti kahandavaid aineid sisaldavate toodete, seadmete, süsteemide ja mahutite ning käitlemistoimingute registris (edaspidi FOKA) fluoritud kasvuhoonegaasidel põhinevad lahusteid sisaldavad seadmed, sest sellist kasutust Eestis teadaolevalt ei ole.

Vabastatakse FOKA registris registreerimisest hermeetiliselt suletud seadmed, kui tootja on need märgistanud hermeetiliselt suletud seadmetena ning sisaldavad vähem kui 3 kg fluoritud kasvuhoonegaase ning on paigaldatud eluhoonetesse.

Eelnõuga kavandatud olulisim muudatus on karistussätete muutmine ja täiendamine. Osa trahvimäärasid tuleb EL-i otsekohalduvate määruste kohaselt siduda ebaseadusliku kauba turuväärtusega. Vähesel määral täpsustakse ka riikliku järelevalve erimeetmeid ja menetlust käsitlevaid sätteid.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2024/590 osoonikihti kahandavate ainete kohta eesmärk on jätkata nende ainete heite vähendamist ja tagada Montreali protokolliga kohustuste täitmine, parandades järelevalvet.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2024/573 fluoritud kasvuhoonegaaside kohta eesmärk on vähendada Euroopas traditsiooniliste külmaainete (freoonide) ja muude F-gaaside kasutamist veelgi ning võtta nende asemel kasutusele rohkem alternatiivseid aineid.

Seadus on planeeritud jõustuma 1. jaanuaril 2026, sest Eestil on EL otsekohalduvatest määrustest tulenev kohustus nimetatud kuupäevaks kehtestada uued karistussätted.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Seaduseelnõu valmistasid ette ja seletuskirja koostasid Kliimaministeeriumi välisõhu osakonna nõunik Kaidi Kiil (Kaidi.Kiil@kliimaministeerium.ee, 605 0036) ja Eesti Keskkonnauuringute Keskuse OÜ kliimaüksuse vanemspetsialist Ene Kriis (ene.kriis@klab.ee, 611 2921).

Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Kliimaministeeriumi õigusosakonna nõunik Mari-Liis Kupri (mari-liis.kupri@kliimaministeerium.ee, 626 0717). Keeletoimetaja oli Justiits- ja Digiministeeriumi õigusloome korralduse talituse keeleteoimetaja Aili Sandre (5322 9013, aali.sandre@justdigi.ee).

1.3. Märkused

Eelnõu ei ole seotud ühegi teise menetluses oleva eelnõuga.

Eelnõukohase seadusega muudetakse atmosfääriõhu kaitse seadust redaktsioonis RT I, 11.06.2024, 2 (jõustus 21.06.2024).

Eelnõu on seotud Euroopa Liidu õiguse rakendamisega, sest tagatakse EL-i otsekohalduvate määruste täitmine ja kohustuste tagamine.

Eelnõukohase seaduse vastuvõtmiseks on vajalik Riigikogu poolthääle enamus.

2. Seaduse eesmärk

Atmosfääriõhu kaitse seaduse ja karistusregistri seaduse muutmise seaduse eelnõu eesmärk on viia seaduse sätted vastavusse muudetud EL-i otsekohalduvate määrustega, arvestades ka seaduse senisel rakendamisel saadud kogemusi ja sätete toimimist.

Ülevaade peamistest muudatustest:

- Uuendatakse seaduses olevad osoonikihti kahandavate ainete ja fluoritud kasvuhoonegaaside määruste viited uute EL-i määruste 2024/573 ja 2024/590 ja nende rakendusmääruste viidetega;
- sätestatakse, et fluoritud kasvuhoonegaaside käitlemisega tegeleval füüsilisel isikul peab olema uute rakendusmääruste kohane töötaja sertifikaat või kutse- või osakutsetunnistus;
- osoonikihti kahandavate ainete ja F-gaaside paiksete seadmete FOKA registrit käsitlev säte on parema loetavuse eesmärgil uuesti sõnastatud. Lisaks tuleb FOKA-s registreerida uut tüüpi fluoritud kasvuhoonegaasidega (HFO-dega) paiksed seadmed, millele on F-gaaside raammääruse kohaselt vaja teha lekkekонтроlli;
- vabastatakse FOKA registris registreerimisest hermeetiliselt suletud seadmed, kui tootja on need märgistanud hermeetiliselt suletud seadmetena ning sisaldavad vähem kui 2 kg ained;
- jäetakse välja kohustus registreerida fluoritud kasvuhoonegaase ja osoonikihti kahandavaid aineid sisaldavate toodete, seadmete, süsteemide ja mahutite ning käitlemistoiimingute registris fluoritud kasvuhoonegaasidel põhinevad lahusteid sisaldavad seadmed, sest sellist kasutust Eestis teadaolevalt ei ole;
- kõikide riigisiseste F-gaaside aruannete tähtaeg on edaspidi 20. aprill;
- täiendatakse vastutussätteid – teatud rikkumiste puhul (ebaseadusliku tootmise, impordi, ekspordi, turule laskmise või kasutamise puhul) seotakse karistused keelatud kauba turuväärtusega. Karistuste rakendamiseks muudetakse ka karistusregistri seadust,

- et saaks kohaldada põhimõtet, et varasemalt määrust rikkunud isikuid saab karistada kõrgema trahviga;
- täpsustakse järelevalve sätteid, sh järelevalve erimeetmeid ja menetlust käsitlevaid sätteid.

Arvestades Vabariigi Valitsuse 22. novembri 2011. aasta määruse nr 180 „Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri“ (edaspidi HÕNTE) § 1 lõike 2 punkti 5, ei koostatud enne seaduseelnõu ja seletuskirja koostamist eelnõu vajaduse kooskõlastamiseks ja õiguslike valikute selgitamiseks väljatöötamiskavatsust.

Eelnõukohase seaduse rakendamisega ei kaasne olulist õiguslikku muudatust ega muud olulist mõju. Tegemist ei ole õiguskorras põhimõttelist tähendust omavate muudatustega ning seetõttu ei koostatud eelnõu ettevalmistamisel HÕNTE § 1 lõikes 3 nimetatud kontseptsiooni. Lisaks käsitleb eelnõu Euroopa Liidu õiguse rakendamist (HÕNTE § 1 lõike 2 punkt 2).

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõukohane seadus koosneb kolmest paragrahvist.

Eelnõu §-ga 1 muudetakse ja täiendatakse atmosfääriõhu kaitse seadust. Paragrahv koosneb 45 punktist.

Eelnõu § 1 punktiga 1 asendatakse sõna „jahutusseade“ seaduses läbivalt sõnaga „külmutusseade“ vastavas käändes. Muudatus on tingitud mõiste muudatusest Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) 2024/573 (inglisekeelne mõiste „refrigeration“ on eesti keelde tõlgitud jahutuse asemel külmutuseks). Külmutus on toote, aine, süsteemi või muu eseme temperatuuri säilitamine või alandamine. Kõiki tehnilisi elektriajamitega seadmeid, mille abil saab luua keskkonna temperatuurist madalamaid temperatuure, nimetatakse külmutusseadmeteks. Keskkonna temperatuurist madalamat temperatuuri saavutatakse külmutusseadmetega. Kutsesüsteemis on kasutusel kutsenimetus *külmamehaanik* ning külmutusagensit nimetatakse külmaaineks. Eesti külmavaldkonna spetsialistid (Eesti Külmaliiit) soovitasid kasutada eestikeelse vastena *külmutus*, kuna see on sisult õigem. Sõna „jahutus“ kasutamine „refrigeration“ vastena pärines eelmise määruses (EL) 517/2014 tõlkest.

Eelnõu § 1 punktiga 2 muudetakse § 183. Lisatakse viide uuele Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EL) 2024/590 ja esitatakse avaldamismärke. Sätestatakse, et osoonikihti kahandavad ained on seaduse tähenduses ained, mis on nimetatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2024/590 lisades I ja II. Lisa II ainete loetelu on täiendatud ja nendele kohalduvad kõik seaduse nõuded.

Eelnõu § 1 punktiga 3 muudetakse § 184 lõiget 2 ja sõnastatakse see ümber. Kehtivas seaduses on mõiste „käitlemine“ defineeritud erinevate toimingute loeteluna. Kuna aga osoonikihti kahandavaid aineid reguleeritakse otsekohalduva määruse ja komisjoni rakendusmäärustega, siis on otsetarbeks luua otsene seos nendega. Lisaks on sama formuleeringut kasutatud ka fluoritud kasvuhoonegaaside käitlemise mõiste defineerimisel § 191 lõikes 2. Osoonikihti kahandavate ainete käitlemine on näiteks: nende ainete import, eksport, turule laskmine, kasutamine, kokkukogumine, ringlussevõtt, taasväärtustamine, kasutuselt kõrvaldamine, hävitamine, osoonikihti kahandavaid aineid sisaldavate või nendel põhinevate toodete, seadmete või mahutite lekkekontroll, märgistamine, paigaldamine ja hooldamine.

Eelnõu § 1 punktiga 4 muudetakse § 185, kuna selle sisu ei ole enam asjakohane. Sarnaselt kehtivale redaktsioonile sätestatakse, et osoonikihti kahandavate ainete, neid aineid sisaldavate või nendel ainetel põhinevate toodete ja seadmete käitlemine on piiratud või keelatud. Impordi ja ekspordi jaoks ei küsi EL enam liikmesriigi nõusolekut, seetõttu asendatakse see osa sättes osoonikihti kahandavate ainete käitlemise keelu eranditega (viide otsekohalduva määruse III ja IV peatükile).

Osoonikihti kahandavate ainete sisse- või väljaveoks peab taotlema impordi- või ekspordilitsentsi EL-i keskse litsentsiandmebaasi kaudu Euroopa Komisjonilt. Osoonikihti kahandavate ainete impordi ja ekspordi on Eesti kaudu väga vähe. Põhiliselt hangivad litsentse õhusõidukite omanikud või hooldefirmad õhusõidukite tuletõrjeseadmetes kasutatavate haloonide pärast. Õhusõidukite impordi ja ekspordilitsents antakse automaatselt üheks aastaks. Erandid keelust on sätestatud määruse (EL) 2024/590 artiklites 5–12.

Eelnõu § 1 punktiga 5 asendatakse §-is 187 Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) 1005/2009 number uue määruse numbriga (EL) 2024/590.

Eelnõu § 1 punktiga 6 muudetakse seaduse 7. peatüki 6. jao pealkirja. Edaspidi reguleerib 6. jagu ka fluoritud kasvuhoonegaaside alternatiive, kuna EL-i määrus sätestab neid alternatiive (ammoniaagi, süsihappegaasi ja süsivesinike, nt propaani) käitlevale isikule pädevusnõuded ja teatud valdkondades käitlemisloa nõuded alternatiividega töötamiseks.

Eelnõu § 1 punktiga 7 muudetakse § 189. Eelnõus on § 189 jagatud kaheks lõikeks. Lõikes 1 on muudetud raammääruse numbrit ja asendatud see uue numbriga. Lõikes kaks sätestatakse, et fluoritud kasvuhoonegaaside alternatiividena peetakse silmas ammoniaaki (NH₃), süsinikdioksiidi (CO₂) ja süsivesinikke või muid asjakohaseid ained, mis on nimetatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrmuses (EL) 2024/573 või selle rakendusmäärustes. Seadusesse lisatakse alternatiivide mõiste, sest raammäärus reguleerib nüüdsest ka alternatiivide pädevusnõudeid ning seega tuleb määratleda, milliseid ained selle all mõeldakse.

Eelnõu § 1 punktiga 8 uuendatakse §-s 190 rahvusvaheliste kokkulepete nimekirja, millega reguleeritakse fluoritud kasvuhoonegaase. Alates 2017. aastast alates reguleerib Viini konventsiooni Montreali protokoll ka teatud tüüpi fluoritud kasvuhoonegaaside – fluorosüsivesinike (HFC-de) vähendamist.

Eelnõu § 1 punktiga 9 asendatakse §-i 191 lõigetes 1,2 ja 4 Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse number (EL) 517/2014 uue määruse numbriga (EL) 2024/573.

Eelnõu § 1 punktiga 10 täiendatakse § 190¹ lõiget 1. Kehtivas seaduses on kehtestatud ühekordsete mahutite edasiandmise, vahendamise, omandamise ja valdamise keeld. Määruse (EL) 2024/573 artikli 11 punktis 3 esitati täpsustatud nõuded ühekordsete mahutite kasutamise kohta ning seetõttu lisatakse viide sellele ka seadusesse, et täpsustada korda ja tagada nõuetele vastavus.

Eelnõu § 1 punktiga 11 muudetakse § 192 sõnastust, et muuta see arusaadavamaks. Sätestatakse, millised seadmed peavad olema registreeritud FOKA registris. Põhimõte on, et registreerima peab EL-i otsekohalduvates määrustes lekkekontrolli künnist ületavad seadmed. Lekkekontrolli künnised on fluoritud kasvuhoonegaaside puhul sätestatud määruse (EL) 2024/573 artikli 5 lõikes 1 ja osoonikihti kahandavate ainete puhul määruse (EL) 2024/590 artikli 21 punktis 3. Nende seadmete puhul, millele peab tegema lekkekontrolli, tuleb EL-i määruse 2024/573 artikli 7 ja 2024/590 artikli 21 kohaselt registreerida ka hooldusandmed. Eestis on hooldusandmete registreerimiseks FOKA register.

Lõikes 1 täpsustatakse seadmetüüpe, mis peavad olema registreeritud. Võrreldes kehtiva seadusega on välja jäetud kohustus registreerida fluoritud kasvuhoonegaasidel põhinevad lahusteid sisaldavad seadmed, sest sellist kasutust Eestis teadaolevalt ei ole. Lisaks ei ole vaja teha lekkekонтроlli ega üles märkida hooldusandmeid.

Eelnõu § 1 punktiga 12 täiendatakse § 192 lõigetega 4–6. Lõikes 4 sätestatakse lõikes 1 nimetatud seadmetes sisalduvatele osoonikihti kahandavatele ainetele ja fluoritud kasvuhoonegaasidele künniskogused, millest alates tuleb need kanda FOKA registrisse. Võrreldes kehtiva seadusega on lisandunud kohustus registreerida uut ainerühma, HFO-sid sisaldavad seadmed. HFO-d on loetletud määruse (EL) 2024/573 II lisa 1. jaos.

HFO külmaaineid kasutatakse üha enam erinevates külmutus- ja kliimaseadmetes, kuna need on madalama globaalse soojenemispotentsiaaliga (GWP) alternatiivid HFC-dele. Tegemist on küll väga madala GWP-ga ainetele, kuid nende kasutamine ja laguproduktid (TFA – trifluoräädikhape) võivad siiski keskkonda mõjutada.

HFO-sid kasutatakse peamiselt külmaainete segudes (teiste fluoritud kasvuhoonegaaside ja HFO-de segu) ja väga harva puhta ainenä. Teada on ligikaudu 40 külmaaine segu, milles sisaldub HFO-sid. Eesti kasutatakse neid segusid veel suhteliselt vähe, kuid on oodata nende kasutuselevõtu suuremist määruse (EL) 2024/573 piirangute ja keeldude tõttu. Peamised valdkonnad, kus HFO-dega seadmeid kasutatakse, on kliimaseadmed, soojuspumbad ning tööstuslik ja kaubanduslik külmatehnika. HFO-de näited: R-513a, R-454b, R-452b, R-1234yf.

HFO-dele kehtib lekkekонтроlli nõue, kui seadmed sisaldavad seda ainet enam kui 1 kg. Raammääruse kohaselt tuleb ka nende paiksete seadmete hooldusandmeid registreerida, Eestis seega FOKA-s. Erinevalt teistest fluoritud kasvuhoonegaasidest peab HFO-de lekkekонтроlli künnise ja lekkekонтроllide sageduse puhul lähtuma HFO komponendi kogusest (kg) segus, mitte kogu segu sisaldusest.

Lõikes 5 sätestatakse, et hermeetiliselt suletud seadmeid ei pea registreerima FOKA registris. Võrreldes kehtiva redaktsiooniga lisandub punkti 2 uus vabastus FOKA registris registreerimisest HFO-sid sisaldavatele seadmetele, kui need sisaldavad alla 2 kg ainet. Punktiga 3 lisatakse vabastus seadmete puhul, mis on hermeetiliselt suletud ning sisaldavad vähem kui 3 kg fluoritud kasvuhoonegaase ning on paigaldatud eluhoonetesse. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/573 artikli 5 punkti 1 kohaselt ei pea sellistele seadmetele tegema lekkekонтроlli. Eluruumina käsitatakse ruumi või ruumide kogumit, mis on mõeldud inimeste püsivaks elamiseks ning vastab selleks ettenähtud nõuetele ja vastab majandus- ja taristuministri 02.07.2015 nr 85 määrusele „Eluruumile esitatavad nõuded“.

Lõikes 6 täpsustatakse, millal ei ole elektrijaotlaid vaja registreerida FOKA registris. Säte on lisatud selguse mõttes, sisuliselt elektrijaotlate reeglid ei muutu. FOKA-sse kantakse need elektrijaotlad, millele on vaja teha lekkekонтроlli.

Lekkekонтроlli ei ole vaja teha, kui elektrijaotla vastab vähemalt ühele järgmistest tingimustest (EL 2024/573 artikli 1 lõike 1 teises alalõigus sätestatud tingimused):

- elektrijaotla lekkemäär on tootja tehnilise spetsifikatsiooni kohaselt väiksem kui 0,1 % aasta kohta ja sellel on vastav märgistus;
- elektrijaotla on varustatud rõhu või tiheduse jälgimise seadmega, millel on töötamise ajal automaatne hoiatussüsteem;
- elektrijaotla sisaldab vähem kui 6 kg I lisas loetletud fluoritud kasvuhoonegaase.

Eelnõu § 1 punktiga 13 muudetakse § 193 ja lõigete 1–5 sõnastust. Tegemist ei ole sisulise muudatusega, vaid muudetakse sõnastust, et tagada arusaadavus, millised toimingud millise aja jooksul FOKA registrisse kanda tuleb ja kes selle eest vastutab. Tähtajad toimingute registreerimiseks FOKA registris on samad, mis kehtivas seaduses. HFO-sid sisaldavate seadmete omanikele ja seadmeid käitlevatele pädevatele käitlemistoimingute tegijatele on lisatud kohustus toimingud registreerida.

Eelnõu § 1 punktiga 14 muudetakse § 194 lõike 2 punkte 1 ja 2. Euroopa Komisjoni rakendusmäärused on muutunud, seetõttu lisatakse viited uutele rakendusmäärustele. Rakendusmäärused kehtestavad miinimumnõudeid, mille alusel antakse füüsilistele ja juriidilistele isikutele fluoritud kasvuhoonegaase või nende alternatiive sisaldavate seadmetega tegutsevatele isikutele pädevust kinnitavad sertifikaadid (Eestis kutsetunnistused ja juriidilisel isikul käitlemisluba).

Komisjoni rakendusmääruses (EL) 2025/625 tuletõrje seadmete kohta on muudetud järgmist:
1) uued normid hõlmavad paiksetes tuletõrjeseadmetes sisalduvate ainete laiendatud loetelu, sealhulgas asjakohaseid alternatiive, nimelt aineid perfluoro(2-metüül-3-pentanoon), trifluorjodometaan (trifluorometüüljodiid) ja 2-bromo-3,3,3-trifluoroprop-1-een (2-BTP).

Pädevust nõudvad käitlemistoimingud on:

- 1) paigaldamine, parandamine, hooldus või teenindus ja kasutuselt kõrvaldamine, kui need seadmed sisaldavad määruse (EL) 2024/573 I lisa ja II lisa 1. jaos nimetatud fluoritud kasvuhoonegaase või NOVEC-i ehk perfluoro(2-metüül-3-pentanooni), trifluorjodometaan (trifluorometüüljodiidi), 2-bromo-3,3,3-trifluoroprop-1-eeni (2-BTP);
- 2) lekkekontroll ja aine kokkukogumine, kui need seadmed sisaldavad fluoritud kasvuhoonegaase, mis on nimetatud määruse (EL) 2024/573 I lisa ja II lisa 1. jaos.

Fluoritud kasvuhoonegaase sisaldavate lahustite (komisjoni rakendusmäärus 2025/623) kutsetunnistusi teadaolevalt Eesti ei väljastata.

Eelnõu § 1 punktiga 15 muudetakse § 194 lõike 2 punkte 4 ja 5.

Asendatakse muutunud Euroopa Komisjoni rakendusmääruste viited uute rakendusmääruste viidetega. Komisjoni rakendusmääruses 2024/2215 on võrreldes seni kehtinud Euroopa Komisjoni rakendusaktiga muudatused järgmised:

- 1) täiendatakse pädevusnõudeid – lisaks fluoritud kasvuhoonegaaside käitlejatele seatakse nõuded ka nende alternatiive (CO₂, NH₃ ja süsivesinikud) käitlevatele isikutele – ennekõike nende kasutamisel ohutuse tagamiseks;
- 2) lisatakse pädevusnõuded külmikergsõidukite, konteinerite, sh külmutuskonteinerite ja rongivagunite külmutusseadmete käitlejatele.

Konteinerina käsitatakse intermodaalset konteinerit või ühistransporditavat konteinerit, mis on standardiseeritud merekonteiner, mida saab kasutada eri transpordiliikide (laev, rong, veoauto) vahel ümber laadimata. Eestis kasutatakse enamasti terminit „merekonteiner“, kuid siin on mõeldud laiemat kasutatut kui meretranspordit.

Eespool nimetatut tõttu tuleb muudatused teha ka kutsesüsteemis. See tähendab, et muuta tuleb järgmiseid kutseid: külmamehaanik, tase 3 ja selle osakutsed, külmamehaanik, tase 4, külmatehnika paigaldusjuht, tase 5, ning viia need komisjoni rakendusmäärusega vastavusse. Lisaks tuleb muuta väljaõpet – ennekõike täiendkoolitusi fluoritud kasvuhoonegaaside alternatiivide ohutusnõuetest ja energiatõhususest. Määruse (EL) 2024/573 artikli 10 järgi peavad kõik kutsed olema tähtajalised ning vähemalt iga seitsme aasta tagant tuleb läbida täiendkoolitus. Kutse andja, Külmalii, peab hakkama korraldama täiendkoolitusi.

Hiljemalt 12.03.2029 peavad kõik külmamehaaniku kutsete omanikud olema omandanud uued teadmised ja oskused.

Fluoritud kasvuhoonegaase sisaldavate elektrijaotlate (komisjoni rakendusmäärus 2025/627) kutsetunnistusi teadaolevalt Eesti ei väljastata.

Eelnõu § 1 punktiga 16 täiendatakse seadust §-ga 195¹. Tegemist on rakendussättega, mille lisamise vajadus tuleneb Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2024/573 artikli 10 punktist 9. Kooskõlas määrusega (EL) nr 517/2014 väljastatud kehtivad kutsetunnistused kehtivad edasi vastavalt tingimustele, mille alusel need algselt väljastati, kuid läbida tuleb uutele nõuetele vastav täiendkoolitus või taastõendamise protsess hiljemalt 12. märtsiks 2029. Säte on vajalik, et saaks seda põhimõtet rakendada – st tunnistada kehtetuks kutsetunnistus, kui täiendkoolituse või taastõendamise eeldus ei ole täidetud. Kutsetunnistuste kehtetuks tunnistamine toimub kutseseaduse alusel.

Eelnõu § 1 punktiga 17 muudetakse § 197, et tagada parem loetavus ja arusaadavus. Lõikes 1 sätestatakse käitlemisloa kohustus füüsilisest isikust ettevõtjatele või juriidilistele isikutele. Võrreldes kehtiva korraga sätestatakse loakohustus ka fluoritud kasvuhoonegaaside alternatiivide käitlemiseks (CO₂, ammoniaak ja süsivesinikud) .

Lõike 1 punktides 3–5 sätestatakse uued seadmetüübid, mille käitlemiseks on vaja taotleda käitlemisloa:

- paiksed orgaanilise Rankine'i ringprotsessi põhimõttel töötavad seadmed;
- külmikveokite ja -haagiste külmutusseadmed;
- külmikkeragsõidukite, konteinerite, sh külmutuskonteinerite ja rongivagunite külmutusseadmed.

Orgaanilise Rankine'i ringlusprotsess (ORC) on soojusenergia muundamise tehnoloogia, mis kasutab veeauru asemel madala keemistemperatuuriga orgaanilist töövedelikku (nt fluoritud kasvuhoonegaase), muutes soojusallikast saadava soojuse elektri- või mehaaniliseks energiaks. See tehnoloogia võimaldab kasutada ka madalama temperatuuriga soojusallikaid ning jääksoojust nt 80–350 °C), mida tavaline auruturbiiniga Rankine'i tsükkel ei suuda efektiivselt ära kasutada. Rankine'i protsessi kasutatakse laialdaselt elektrijaamades ja tööstuslikes aurumasinates. Samuti kasutatakse seda biomassi- ja jäätmepõletusjaamades, kus ORC tehnoloogia võimaldab efektiivselt kasutada madala ja keskmise temperatuuriga põlemisjääke. Praegu kasutatakse seda tehnoloogiat Eestis vähe.

Lõikes 2 sätestatakse käitlemistoimingud, mis nõuavad lõikes 1 nimetatud seadmete puhul käitlemisloa. Fluoritud kasvuhoonegaaside alternatiivide käitlemisel on need paigaldamine, parandamine, hooldus või teenindus ja kasutuselt kõrvaldamine. CO₂, ammoniaagi või süsivesinike lekkekонтроlli ja kogumise jaoks pole käitlemisloa vaja.

Paiksete külmutusseadmete, kliimaseadmete- ja soojuspumpade, orgaanilise Rankine ringprotsessi põhimõttel töötavate seadmete, külmikveokite ja -haagiste ning külmikkeragsõidukite, konteinerite ja rongivagunite külmutusseadmete puhul laieneb käitlemisloa kohustus lisaks tavapärastele fluoritud kasvuhoonegaasidele (määruse 2024/573 lisa I) ka määruse (EL) 2024/573 II lisa 1. jaole (HFO-d) kõikidele käitlemistoimingutele: paigaldamine, parandamine, hooldus või teenindus ja kasutuselt kõrvaldamine ning lekkekontrol ja aine kokku kogumine.

Lõikes 3 täpsustatakse paiksete tuletõrjeseadmete käitlemisloa kohustuslikud käitlemistoimingud. Paiksete tuletõrje seadmete puhul laieneb käitlemisloa kohustus lisaks tavapärastele fluoritud kasvuhoonegaasidele (määruse 2024/573 lisa I) ka määruse (EL)

2024/573 II lisa 1. jaole (HFO-d) kõikidele käitlemistoiimingutele. Lisaks on uuena lisandunud kolm uut alternatiivi: NOVEC-i ehk perfluoro(2-metüül-3-pentanooni), trifluorojodometaan (trifluorometüüljodiid), 2-bromo-3,3,3-trifluoroprop-1-eeni (2-BTP). Käitlemisluba nõudvad käitlemistoiingud tuletõrje sektoris on: paigaldamine, parandamine, hooldus või teenindus ja kasutuselt kõrvaldamine.

Eelnõu § 1 punktiga 18 muudetakse § 198 lõiget 2, sätestades, et Keskkonnaamet annab juriidilisele isikule käitlemisloa ühe või mitme § 197 lõikes 2 nimetatud tegevuseks, kui juriidiline isik vastab rakendusmääruse (EL) 2024/2215 artikli 6 lõikes 1 ja komisjoni rakendusmääruse (EL) 2025/625 artikli 5 lõikes 1 sätestatud tingimustele. Võrreldes kehtiva korraga muudetakse komisjoni rakendusmääruste numbreid.

Eelnõu § 1 punktiga 19 muudetakse § 200 lõike 1 punkti 4. Muudatus on vajalik, sest võrreldes kehtiva korraga tuleb käitlemisloas esitada andmed lisaks fluoritud kasvuhoonegaasidele ka nende alternatiivide kohta. Alternatiivide lisamise nõue tuleb määruse (EL) 2024/573 artiklist 10 ja komisjoni rakendusmäärusest, mis on nimetatud §-s 194. Lisaks muudetakse sõna „pumpades“ sõnaks „soojuspumpadeks“, mis on korrektsem.

Eelnõu § 1 punktiga 20 muudetakse § 202, lisades pärast lauseosa „fluoritud kasvuhoonegaase“ lauseosa „või nende alternatiive“ ning lisades sõna „andmekooseis“. Tegemist on volitusnormi muutmisega määruse (EL) 2024/573 artikli 10 ja selle rakendusmääruste alusel. Lisaks võimaldab volitusnormi sõnastuse muutmine kehtestada käitlemisloa taotluse andmekooseisuna. Rakendusmäärused on nimetatud atmosfääriõhu kaitse seaduse §-s 194. Fluoritud kasvuhoonegaaside alternatiividele sätestatakse käitlemisloa kohustuslikkus (§ 197) ning seetõttu peab muutma ka volitusnormi, et käitlemisloa nõudeid käsitlevas määruses saaks küsida andmeid ka fluoritud kasvuhoonegaaside alternatiivide (CO₂, NH₃ ja süsivesinikud) kohta külmavaldkonnas, samuti alternatiivide kohta tuletõrjevaldkonnas. Tuletõrjes on käitlemisluba nõudvad alternatiivid:

- NOVEC ehk perfluoro(2-metüül-3-pentanoon);
- trifluorojodometaan (trifluorometüüljodiid);
- 2-bromo-3,3,3-trifluoroprop-1-een (2-BTP).

Eelnõu § 1 punktiga 21 asendatakse §-is 205 tekstiosa „Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 517/2014 artikli 12 kohaselt“ tekstiosaga „Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2024/573 artikli 12 kohaselt“.

Eelnõu § 1 punktiga 22 sätestatakse § 206 lõigetes 1–5 aruande tähtjaks senise 20. juuni asemel 20. aprill. Aruande tähtaja varasemaks toomise põhjus on see, et iga aasta 31. juuliks peab olema valmis kasvuhoonegaaside ligikaudne inventuur. Kui aruanded saabuvad alles 20. juuniks, jääb liiga vähe aega, et andmeid koondada ja arvutusi teha. Lisaks jääb aruannete hilinemisel meeldetuletuste saatmine ja andmete küsimine juulikuusse. Juuli on Eestis peamine puhkuste kuu ning andmete kättesaamine jääb venima.

Eelnõu § 1 punktiga 23 lisatakse § 206 lõige 5¹, millega kohustatakse isikut, kelle valduses on elektrijaotla (nt elektriettevõtte), mis sisaldab väävelheksafluoriidi (SF₆), esitama Kliimaministeeriumile andmeid. Andmed on vajalikud fluoritud kasvuhoonegaaside inventuuri koostamiseks. Praktikas ei tähenda see sisulist uut kohustust, sest elektriettevõtted on riikliku kasvuhoonegaaside inventuuri koostajale esitanud samu andmeid vabatahtlikkuse alusel ka varem (alates 2013. aastast). Seni on iga aasta andmeid esitanud keskmiselt 6 ettevõtet. Uus

võib see kohustus olla tuuleenergiat tootavatele ettevõtetele, kelle valduses on SF₆ sisaldavaid pingeaotlaid ning kes ei ole varem selle kohta informatsiooni riigile esitanud. Hinnanguliselt on selliseid ettevõtteid umbes 13.

Aruandlus tehakse kohustuslikuks, sest tegemist on väga suure globaalse soojenemise potentsiaaliga ainega (ligi 24 300 korda suurem kui CO₂-l). Kohustuslik aruandlus tagab kindlama ja järjepideva andmete kättesaamise. Kliimaministeerium soovib saada põhjalikku ülevaadet ainete kasutamisest, et vältida selle aine võimalikku keskkonnakahju, lisaks kasutatakse andmeid riikliku inventuuri koostamisel. Andmete kogumisega saadakse ülevaade seadmetes sisalduva SF₆ üldkogusest, uutesse ja renoveeritud pingeaotlatesse lisatud SF₆ koguse, hoolduse käigus lisatud SF₆ koguse, seadmetest kokku kogutud SF₆ koguse ning kokku kogutud ja jäätmekäitlejale üle antud või omanikule edasiseks kasutamiseks jäetud SF₆ koguste kohta, et tagada määruse (EL) 2024/573 nõuete rakendamine.

Eelnõu § 1 punktiga 24 täiendatakse § 206 lõike 6 teksti pärast tekstiosa „andmeid koondavate asutuste“ tekstiosaga „ja ettevõtjate“. Lisaks andmeid koondavatele asutustele esitavad andmeid ka fluoritud kasvuhoonegaasidega tegutsevad ettevõtjad. Muudatus on vajalik, et volitusnorm oleks korrektne.

Eelnõu § 1 punktiga 25 täiendatakse seadust §-ga 206². Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2024/573 artikli 13 punkt 17 on kohustab elektrijaotla omanikku teavitama pädevat asutust (Eestis riikliku järelevalve tegija on Keskkonnaamet) kui võetakse kasutusele pingeaotla pärast nimetatud artikli punktis 9 nimetatud kuupäeva (SF₆ sisaldavate pingeaotlate kasutuselevõtmise keelud). Esitada tuleb, millise erisuse alla kasutuselevõtmine läheb, koos põhjendusega. Hanke erisuse korral viidata hankedokumentide süsteemi toimikule. Sätte lisamine on vajalik, et määratleda liikmesriigi pädev asutus, antud juhul Keskkonnaamet.

Eelnõu § 1 punktiga 26 asendatakse § 222 punktides 1 ja 3 tekstiosa „Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) nr 517/2014“ tekstiosaga „Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) 2024/573“.

Eelnõu § 1 punktiga 27 lisatakse § 222 punkti 2 sõna „eksport“, mis on ekslikult jäänud välja kehtivast seadusest. Maksu-ja Tolliamet teeb ka praegu riiklikku järelevalvet fluoritud kasvuhoonegaase sisaldavate toodete, seadmete ja süsteemide ekspordi üle.

Eelnõu § 1 punktiga 28 lisatakse § 223 lõiked 3 ja 4. Korrakaitseseaduse § 53 sätestab hoiulevõetud vallasasja müümise või hävitamise korra. Kuna osoonikihti kahandavate ainete ja fluoritud kasvuhoonegaaside puhul on tegemist rangelt reguleeritud ainetega, siis tuleb nende ainete müümisel või hävitamisel lähtuda EL otsekohalduvates määrustes toodud nõuetest (EL 2024/573 ja 2024/590). Näiteks ei tohi teatud tüüpi osoonikihti kahandavaid aineid (haloonid) hävitada, kui ei ole tõendatud, et nende taaskasutamine on võimalik. Fluoritud kasvuhoonegaaside edasi müümisel tuleb veenduda, et ostjal on Euroopa Komisjoni väljastatud kvoot, registreering F-gaaside portaalis (Euroopa Komisjoni hallatav süsteem).

Lõikes 4 antakse korrakaitseorganile õigus korduvate rikkumiste puhul ajutiselt keelata fluoritud kasvuhoonegaase või osoonikihti kahandavaid aineid sisaldavate toodete ja seadmete kasutamine, import, eksport või turule laskmine. Tegemist on määruse (EL) 2024/573 artikli 31 nõudega, mille eesmärk on korduvate rikkumiste puhul võimaldada lisameetmeid trahvile, mis vähendaks rikkujate kasu saamist ja suunaks nõuete täitmisele. Korrakaitseorgan saab kasutada kaalutusõigust.

Eelnõu § 1 punktiga 29 muudetakse § 236. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/590 artikkel 27 kohustab liikmeriiki kohaldama rikkumiste korral teatud põhimõtteid ning

kohaldama lisaks kriminaalkaristusele ka haldustrahve. Karistusnormidest tuleb Euroopa Komisjoni teavitada enne 1. jaanuari 2026. Osoonikihti kahandavate ainete või neid aineid sisaldavate või neil ainetel põhinevate toodete ja seadmete ebaseadusliku tootmise, impordi, ekspordi, turule laskmise või kasutamise korral peab haldustrahvi määr olema seotud asjaomaste ainete või toodete ja seadmete turuväärtusega (maksimaalne trahv peab olema vähemalt viis korda suurem kui turuväärtus). Seetõttu jäetakse §-st 236 välja kõik need rikkumised, millele on vaja sätestada trahvimäär turuväärtuse põhjal (seda käsitleb lisatav § 236¹).

Lõiget 1 muudetakse ja sätestatakse trahviühikupõhine määr (samad määrad, mis kehtivas redaktsioonis) osoonikihti kahandavate ainete kokku kogumise nõude täitmata jätmise eest, lekkekontrolli või märgistamise eest aga ka lekkekontrolli tegemata või märgistamata jätmise eest.

Eelnõu § 1 punktiga 30 täiendatakse seadust §-ga 236¹. Lõikes 1 sätestatakse turuväärtuse põhine trahvimäär osoonikihti kahandavate ainete ebaseaduslikule kasutamisele, paigaldamisele, hooldamisele, teenindamisele, sisse- ja väljaveole ning turule laskmisele. Turuväärtuse mõiste on defineeritud lõikes 3. Lõikes 2 täpsustatakse, et kui rikkumine kordub viie aasta jooksul, võib trahvimäära maksimumsummat suurendada.

Lõikes 3 määratletakse turuväärtus, mida käsitletakse tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 65 tähenduses. Turuväärtus on kohalik keskmine müügihind. Turuväärtus määratakse võttes aluseks karistuse määramise ajahetke – st ei pea otsima teo toimepanemise ajal olnud turuväärtust. Turuväärtuse kasutamisel trahvide määramisel muutub rikkumise trahv proportsionaalselt rikkumise ja kahju suurusega. Mida kallim või suurem kogus (arv seadmeid) ebaseaduslikku ainet või seadmeid, seda suurem on trahvimäär.

Turuväärtuse määramiseks sobib võrdlusmeetod ehk keskmise hinna meetod, kus turuväärtus määratakse sarnaste varade või teenuste müügihindade põhjal. Näiteks kui ettevõtte impordib ebaseaduslikult külmaaineid sisaldavaid külmutusseadmeid, saab turuväärtuse määrata sarnaste seadmete viimaste müügitehingute põhjal. Selleks võrreldakse samalaadsete esemete müügihinda või vajaduse korral kaasatakse ekspert.

Fluoritud kasvuhoonegaaside turuväärtus võib aja jooksul muutuda, eriti arvestades regulatiivseid muudatusi ja turu dünaamikat. Kasutada saab sarnaseid juhtumeid.

Sarnaste tehingute võimalikud allikad:

- tootjate ja edasimüüjate hinnakirjad.
- ametlikud aruanded ja statistika (nt Euroopa Keskkonnaagentuur, EL-i ülevaated).
- online platvormid, veebipoed ja oksjonid, kus F-gaase müüakse.

Haldustrahvi maksimaalne määr on viis korda suurem kui asjaomaste gaaside või toodete ja seadmete turuväärtus. Lisaks on oluline, et kui rikkumine kordub viie aasta jooksul uuesti, siis on maksimaalne trahv toodete, seadmete või gaaside kaheksakordne turuväärtus.

Näiteks: kui keelatud F-gaasi R-404A turuväärtus on 60 €/kg ja isik impordib ebaseaduslikult 100 kg, siis trahv on $5 \times (60 \times 100) = 30\,000$ €.

Lõikes 4 käsitletakse olukorda, kus turuväärtuse määramine ei ole võimalik. See võib olla asjakohane osoonikihti kahandavate ainete puhul, sest tegemist on eelmise põlvkonna külmagaasidega (freoonidega). EL-is on nende ainete kasutamine üldjuhul keelatud. Sellisel juhul tuleb lähtuda soetusmaksumusest, omahinnast või potentsiaalsest müügihinnast.

Eelnõu § 1 punktiga 31 muudetakse § 238 ja sätestatakse fluoritud kasvuhoonegaaside kasutamise nõuete rikkumise korral trahvimäärad turuväärtuse põhjal. Samad määrad kehtestatakse ka pingeaotla ebaseadusliku kasutuselevõtmise korral (määruse (EL) 2024/574 artikkel 13). Elektri- ja gaasiga seadmete kasutuselevõtmine ei ole Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) nr 2024/573-s defineeritud. Euroopa Komisjoni tõlgendusel loetakse kasutuselevõtuks

hetke, millal elektri jaotla antakse üle käitlejale eesmärgiga seda kasutada, pärast funktsionaalsuse ja töövõime kontrolli ning vajadusel muid asjakohaseid kontrole.

Lõikes 1 sätestatakse maksimaalne trahvimäär, mis on viis korda suurem kui gaaside või neid gaase sisaldavate toodete, seadmete ja mahutite turuväärtus.

Lõikes 2 sätestatakse trahvimäär korduvate rikkumiste puhul.

Lõikes 3 täpsustatakse kasutamise mõistet. Määruse (EL) 2024/573 mõistes on kasutamine fluoritud kasvuhoonegaaside kasutamine toodete ja seadmete tootmisel, hooldusel või teenindusel, sh korduvtäitmisel, või määruses osutatud muus tegevuses ja muudes protsessides. Kasutamise nõuded on sätestatud (EL) määruse 2024/573 artiklis 13.

Eelnõu § 1 punktiga 32 täiendatakse seadust §-ga 238¹. Lõikes 1 sätestatakse trahvimäär andmete säilitamata jätmise või pädeva asutuse teavitamiskohustuse rikkumise eest. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2024/573 artiklis 13 on sätestatud mitu uut kohustust. Näiteks, liikmesriigi pädevat asutust (Eestis riikliku järelevalve tegija Keskkonnaamet) tuleb teavitada, kui võetakse kasutusele pingeaotla pärast nimetatud artikli punktis 9 nimetatud kuupäeva (SF₆ sisaldavate pingeaotlate kasutuselevõtmise keelud). Esitada tuleb, millise erisuse alla kasutuselevõtmine läheb, koos põhjendusega. Hanke erisuse korral viidata hankedokumentide süsteemi toimikule. Artikli punktid 16 ja 17 sätestavad andmete säilitamise ja pädeva asutuse teavitamise nõude. Lisaks tuuakse eraldi välja rikkumine ühekordsete mahutite vastavusdeklaratsiooni (määruse (EL) 2024/573 artikli 11 § 4) ja fluoritud kasvuhoonegaasidega eeltäidetud toodete ja seadmete vastavusdeklaratsiooni (määruse (EL) 2024/573 artikli 19 § 2) säilitamata jätmise eest. Nende nõuete rikkumise eest määratakse trahvimäär, mis vastab eelmise redaktsiooni trahvimääradele. Turuväärtust kohaldada ei ole vaja, sest tegemist ei ole ebaseadusliku kasutamise, tootmise, sisse- ja väljaveo või turule laskmisega.

Eelnõu § 1 punktiga 33 täiendatakse § 239 sõnastust. Lisatakse sõnad „lekke tuvastamise süsteem“. Lekke tuvastamise süsteemi olemasolu on kohustuslik Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2024/573 artikli 6 kohaselt. Nõude täitmata jätmise puhuks on lisatud trahvi määramise võimalus.

Eelnõu § 1 punktiga 34 asendatakse §-s 240 tekstiosa „Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) nr 517/2017“ tekstiosaga „Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) 2024/573“.

Eelnõu § 1 punktiga 35 asendatakse §-s 241 tekstiosa „Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 517/2017“ tekstiosaga „Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2024/573“.

Eelnõu § 1 punktiga 36 täiendatakse seadust §-ga 240¹. Lõigetes 1 ja 2 määratakse turuväärtuse põhjal trahvimäär ebaseaduslikule fluoritud kasvuhoonegaaside tootmise, impordi ja ekspordi korral. Tootmisele turuväärtuse põhise trahvimäära sätestamist nõuab Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2024/573 artikkel 31. Eestis fluoritud kasvuhoonegaase praegu ei toodeta, seda imporditakse Eestisse (eksport on vähene).

Eelnõu § 1 punktiga 37 muudetakse § 242 lõiget 1, asendades viite kehtetule Euroopa Komisjoni rakendusmäärusele viitega kehtivale rakendusmäärusele (märgistamisnõuded).

Eelnõu § 1 punktiga 38 täpsustatakse § 243. Võrreldes kehtiva redaktsiooniga muudetakse viidet Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2024/573 artiklile 26, kus on sätestatud kõik aruandlusnõuded fluoritud kasvuhoonegaaside kohta. Trahvimäärad jäävad samaks.

Eelnõu § 1 punktiga 39 muudetakse § 244. Fluoritud kasvuhoonegaase sisaldavate toodete ja seadmete turule laskmise nõuded on esitatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2024/573 artiklis 11. Lisaks on sätestatud määruse (EL) 2024/573 IV lisas nimekiri toodetele ja seadmetele rakenduvatest turule laskmise keeldudest. Keelude rikkumise eest peab ette nägema turuväärtuse põhjal trahvi (EL määruse artikkel 31).

Eelnõu § 1 punktiga 40 muudetakse § 244¹. Lisatakse karistussäte fluoritud kasvuhoonegaaside ebaseaduslikule turule laskmise eest, näiteks kui fluoritud kasvuhoonegaase importival ettevõttel puudus HFC kvoot või ettevõtte ületas kvooti või rikkus muul viisil kvoodisüsteemi nõudeid. Täiendatakse ka nõudeid ühekordsete mahutite kohta, viies need vastavusse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2024/573 artikliga 11. Nõuete rikkumise eest nähakse ette trahvimäär turuväärtuse põhjal (EL määruse artikkel 31).

Eelnõu § 1 punktiga 41 asendatakse §-s 247¹ tekstiosa „Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 517/2014“ tekstiosaga „Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2024/573“.

Eelnõu § 1 punktiga 42 muudetakse § 247² lõiget 1. Müügiandmete säilitamise nõuded on esitatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2024/573 artikli 7 punktides 3–5. Seadust täiendatakse selle nõude rikkumise trahvimääraga. Trahvimäär jääb samaks.

Eelnõu § 1 punktiga 43 täiendatakse § 249 lõiget 3. Lõikes 3 nimetatakse osoonikihti kahandavate ainete rikkumiste kohtuvälised menetlejad. Lisatakse viide §-le 236, milles on sätestatud karistus osoonikihti kahandavate ainete nõuete rikkumise eest.

Eelnõu § 1 punktiga 44 jäetakse § 249 lõikest 6 välja viited §-dele 236, 244 ja 244¹ ning sätestatakse nende puhul konfiskeerimise kohustus uues lõikes (6¹). Sätete viimine erinevatesse paragrahvidesse on vajalik, sest paragrahvis 233 nimetatud ebaseadusliku toote puhul nähakse ette võimalus konfiskeerida, kuid see pole kohustuslik. Paragrahvides 236, 244 ja 244¹ on osoonikihti kahandavaid aineid või fluoritud kasvuhoonegaase sisaldavate mahutite või toodete, seadmete konfiskeerimine kohustuslik. Ühekordsed mahutid on keskkonnoahtlikud ning neid kasutatakse ka ebaseaduslikuks kaubanduseks. Samuti on need ohtlikud tehnilistel põhjustel – mehaaniline nõrkus, plahvatus- ja lekkeohtlikkus.

Eelnõu § 1 punktiga 45 täiendatakse § 249 lõikega 6¹, et tagada osoonikihti kahandavaid aineid ning fluoritud kasvuhoonegaase sisaldavate ühekordsete mahutite konfiskeerimine. Seda nõuavad määrused (EL) 2024/573 ja 2024/590.

Eelnõu §-ga 2 muudetakse ja täiendatakse karistusregistri seadust. Paragrahv koosneb kahest punktist.

Eelnõu § 2 punktiga 1 täiendatakse karistusregistri seaduse §-i 5 lõiget 2 punktiga 9. Karistusregistri seaduse muutmine on vajalik, et rakendada Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruste (EL) 2024/573 ja 2024/590 karistussätete põhimõtet, mille kohaselt tuleb arvestada määruse varasemaid rikkumisi ning korduvuse puhul rakendada suuremat trahvimäära. Karistusregistri § 5 lõige 2 sätestab juhud, mil karistusregistrist kustutatud andmetel on õiguslik tähendus. Punkti 9 lisamisega tagatakse, et karistusregistrist kustutatud ja arhiivi kantud andmetel on õiguslik tähendus, kui arvestatakse isiku karistuse ja väärteo kordumist. Registrisse kantud isiku karistusandmetel on õiguslik tähendus kuni andmete kustutamiseni. Andmed kustutatakse registrist ja kantakse arhiivi üldjuhul kui väärteo eest mõistetud või

määratud rahatrahvi tasumisest, aresti kandmisest, üldkasuliku töö sooritamisest või põhikaristusena juhtimisõiguse äravõtmisest on möödunud üks aasta. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrused (EL) 2024/573 ja 2024/590 kohustavad liikmesriike sätestama karistussätteid, mis arvestavad varasemaid rikkumisi. Määrused sätestavad, et kui rikkumine kordub viie aasta jooksul, peab haldustrahvi maksimumsumma olema viiekordse turuväärtuse asemel kaheksakordne.

Teadaolevalt on teisigi valdkondi EL keskkonnaõiguse algatuste seas, kus kohtuväline menetleja peab karistatuse ja korduvuse arvestamisel hindama pikemat perioodi, kui karistusregistri seaduses sätestatud üldine väärtegade aegumistähtaeg, siis sel põhjusel on säte esitatud laiemalt ja seda ei ole kitsendatud ainult atmosfääriõhu kaitse seadusele. Näiteks sätestab Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2023/1115 raadamise kohta, et trahve suurendatakse korduvate rikkumiste korral järk-järgult. Lisaks sätestab antud põhimõtte ka Nõukogu määrus (EÜ) nr 1224/2009, millega luuakse ühenduse kontrollisüsteem ühise kalanduspoliitika eeskirjade järgimise tagamiseks.

Eelnõu § 2 punktiga 2 täiendatakse § 20 lõiget 1 punktiga 19. Lisatava punktiga antakse õigus saada karistusregistri arhiivist andmeid kohtuvälisel menetlejal ja kohtul väärteomenetluses, kui tegemist on sama väärteo toimepanekuga kui väärteokoosseisu tunnuseks on sama väärteo toimepanek varem kui käesoleva seaduse § 24 lõike 1 punktis 1 sätestatud karistusandmete registrist kustumise tähtaeg (1 aasta jooksul peale rahatrahvi tasumist). Selliselt saab vajadusel väärteomenetluses arvestada ka viie aasta taguseid F-gaaside või osoonikihti kahandavate ainete määruse rikkumisi.

Eelnõu § 3 sätestab seaduse jõustumisaja.

Seadus on kavandatud jõustuma 2026. aasta 1. jaanuaril. Vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrustele (EL) 2024/573 (artikkel 31) ja 2024/590 (artikkel 27) tuleb Euroopa Komisjoni teavitada karistusnormidest enne 1. jaanuari 2026.

4. Eelnõu terminoloogia

Mõisteid kasutatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrustes (EL) 2024/590 ja 2024/573 määratletud tähenduses.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu vastab Euroopa Liidu õigusele. Kuna tegemist on otsekohalduvate määrustega, ei ole määruseid Eesti õigusesse üle võetud, kuid teatud juhtudel on nende tõhusaks kohaldamiseks loodud neid rakendav regulatsioon. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruste 2024/573 ja 2024/590 ja Eesti õigusaktide vastavustabel on esitatud lisas 2.

Eelnõu vastab järgmistele Euroopa Liidu õigusaktidele:

- 1) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/590, milles käsitletakse osoonikihti kahandavaid aineid ja millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1005/2009 (ELT L, 20.02.2024, lk 1–46);
- 2) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/573, milles käsitletakse fluoritud kasvuhoonegaase ning millega muudetakse direktiivi (EL) 2019/1937 ja tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 517/2014 (ELT L, 2024/573, 20.2.2024, lk 1–67);
- 3) komisjoni rakendusmäärus (EL) 2024/2215, millega kehtestatakse vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EL) 2024/573 miinimumnõuded, mille alusel antakse füüsilistele ja juriidilistele isikutele sertifikaate seoses fluoritud kasvuhoonegaase või nende

alternatiive sisaldavate paiksete külmutus- ja kliimaseadmete ning soojuspumpadega, orgaanilise Rankine'i ringprotsessi põhimõttel töötavate seadmetega ning külmikveokite, haagiste ja- kergsõidukite, konteinerite ja rongivagunite külmutusseadmetega, samuti sellise sertifikaatide vastastikkuse tunnustamise tingimused, ning tunnistatakse kehtetuks komisjoni rakendusmäärus (EL) 2015/2067 (ELT L, 09.09.2024, lk 1–19);

3) komisjoni rakendusmäärus (EL) 2024/2174, millega kehtestatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2024/573 rakenduseeskirjad seoses teatavate fluoritud kasvuhoonegaase sisaldavate toodete ja seadmete märgiste vorminguga ning tunnistatakse kehtetuks komisjoni rakendusmäärus (EL) 2015/2068 (ELT L, 02.09.2024, lk 1–6);

4) komisjoni rakendusmäärus (EL) 2024/2195, millega määratakse kindlaks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2024/573 (milles käsitletakse fluoritud kasvuhoonegaase) artiklis 26 osutatud aruannete esitamise vorm ja tunnistatakse kehtetuks komisjoni rakendusmäärus (EL) 1191/2014 (ELT L, 05.09.2024, lk 1–25);

5) komisjoni rakendusmäärus (EL) 2024/2473, millega kehtestatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2024/573 rakenduseeskirjad F-gaaside portaalis registreerimise kohta ning tunnistatakse kehtetuks komisjoni rakendusmäärus (EL) 2019/661 (ELT L, 19.09.2024, lk 1–7).

6) komisjoni rakendusmäärus (EL) 2025/625, millega kehtestatakse vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EL) 2024/573 miinimumnõuded, mille alusel antakse füüsilistele ja juriidilistele isikutele sertifikaate seoses teatavaid fluoritud kasvuhoonegaase või asjakohaseid alternatiive sisaldavate paiksete tuletõrjeseadmetega ning tunnistatakse kehtetuks komisjoni määruse (EÜ) nr 304/2008 (ELT L 31.03.2025, lk 1–8);

7) komisjoni rakendusmääruse (EL) 2025/623, millega kehtestatakse vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EL) 2024/573 füüsilistele isikutele antavate sertifikaatide miinimumnõuded ja selliste sertifikaatide vastastikkuse tunnustamise tingimused seoses seadmetest fluoritud kasvuhoonegaasidel põhinevate lahustite kokkukogumisega ning tunnistatakse kehtetuks komisjoni rakendusmäärus (EÜ) nr 306/2008 (ELT L, 31.03.2025, lk 1–6);

8) komisjoni rakendusmääruse (EL) 2025/627, millega kehtestatakse vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EL) 2024/573 füüsilistele isikutele antavate sertifikaatide miinimumnõuded ja selliste sertifikaatide vastastikkuse tunnustamise tingimused seoses fluoritud kasvuhoonegaase paiksete elektriyaotlate paigaldamise, hoolduse, teeninduse, parandamise ja kasutuselt kõrvaldamise ning paiksetest elektriyaotlatest fluoritud kasvuhoonegaaside kokkukogumisega ning tunnistatakse kehtetuks komisjoni rakendusmäärus (EÜ) nr 2015/2066 (ELT L 31.03.2025, lk 1–6).

6. Seaduse mõju

Seaduse rakendamine ei too kaasa sellised olulise mõjuga muudatusi õiguskorras, mis tingiks HÕNTE § 46 lõike 2 nõuetele vastavat põhjalikku mõjuanalüüsi aruannet.

Muudatustel ei ole sotsiaalset, sh demograafilist mõju, ega mõju regionaalarengule.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruste (EL) 2024/573 ja (EL) 2024/590 mõjusid on põhjalikult hinnatud riiklike seisukohtade seletuskirjas: „Eesti seisukohad Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse kohta, milles käsitletakse fluoritud kasvuhoonegaase, ja osoonikihti kahandavaid aineid käsitleva määruse kohta“ ning seletuskirjas selgitatakse eelkõige eelnõuga muudetavate punktide mõjusid. Riiklike seisukohtade seletuskiri on leitav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/dokumendiregister/dokument/b99536bf-7b8a-40ab-a708->

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest (EL) 2024/573 tulenevad fluoritud kasvuhoonegaaside kasutamise piirangud ja turule laskmise keelud suunavad uute tehnoloogiate kasutuselevõtule. Fluoritud kasvuhoonegaaside asendamiseks kasutatakse üha enam alternatiivseid külmaaineid.

Ammoniaak (NH₃) on tööstuslikus külmas olnud ammu kasutusel, kuid selle käitlemiseks pole pädevusnõudeid kehtestatud. Oluline osa suuremaid supermarketeid on Eestis üle läinud CO₂-põhistele lahendustele, kuid ka CO₂-ga seadmetega seotud toiminguteks pole pädevusnõudeid. Suurima muutuse toob kaasa propaaniga soojuspumpade laialdasem turule tulek. Praegu müüakse Eestis enamasti R-32-ga (GWP 675) soojuspumpasid, kuid määruse 2024/573 artikli 11 ja lisa IV kohaselt liigutakse järk-järgult madalama GWP-ga ja alternatiivsete külmaainetega seadmete suunas, mille hulka kuulub ka propaan. Propaan (R290) on keskkonnasõbralik ja kõrge efektiivsusega külmaaine, kuid selle süttivuse tõttu tuleb rangelt järgida kõiki ohutusnõudeid. Tänapäevased R290-seadmed on projekteeritud nii, et need kasutavad väikseid külmaainekoguseid ning sisaldavad ohutusmehhanisme, mis minimeerivad lekke- ja süttimisriski. Siiski on propaaniga seadmete korrektne paigaldus ja regulaarne hooldus üliolulised.

Looduslike külmaainete kasutamise valdkonnas töötajate ja ettevõtete sertifitseerimise laiendamine aitab tõhusalt ennetada riske ja õnnetusi (tulekahjud, plahvatused, mürgistused), parandades samal ajal töötajate oskuste ja teadmiste taset. Kvalifitseeritud tööjõud suurendab Eesti majanduse konkurentsivõimet ja loob eeldused kestlikuks arenguks.

Seadus avaldab mõju välissuhtlusele. Uute pädevus- ja sertifitseerimisnõuete ülevõtmisega jätkatakse töötajate ja ettevõtete vastastikkuse tunnustamisega Euroopa Liidus. Kui töötajate ja ettevõtete sertifitseerimissüsteem jääb uute nõuetega kohandamata, ei ole võimalik nende vastastikune tunnustamine ning pärsitakse inimeste võimalust teha tööd teises EL liikmesriigis.

Mõju keskkonnale on positiivne. Seadusega luuakse rakendav regulatsioon Euroopa Parlamendi ja nõukogu osoonikihti kahandavate ainete ja fluoritud kasvuhoonegaaside määruste kohaldamiseks Eestis – sätestatud on uued FOKA registris registreerimise nõuded, pädevusnõuded ning jõustatud on uued karistussätted. Määruse nõuete täitmine aitab vähendada heitkoguseid ja laialdasemat üleminekut uutele F-gaasi vabadele tehnoloogiatele.

Seadus avaldab mõju ametnike töökoormusele, sest uusi ülesandeid tuleb juurde.

Olulisemate muudatuste mõju

6.1. Mõju avaldav muudatus

Uut ainerühma, HFO-sid, sisaldavate seadmete registreerimine FOKA registris.

Sihtrühm

- 1) HFO-sid sisaldavate seadmete omanikud;
- 2) külmutus/kliimaseadmete, soojuspumpade hooldusfirmad (käitlemisloaga firmasid on 283);
- 3) Keskkonnaameti ametnikud.

Kaasnev mõju

HFO-sid võivad sisaldada näiteks külmutusseadmed, soojuspumpad ja kliimaseadmed.

HFO-sid sisaldavate seadmete kasutajad peavad veenduma, et nende seade on registreeritud FOKA registris ning seadmetele on määratud pädev hooldustoimingute tegija (eelnõukohase

seaduse § 194 lõikes 2 ja §-s 197 nimetatud isikud). Pädev hooldustoimingute tegija peab seadet hooldama määruses (EL) 2024/573 sätestatud nõuete kohaselt ja säilitama FOKA-s andmed tehtud toimingute kohta. See suurendab mõningal määral nii hooldefirmade kui ka Keskkonnaameti kui FOKA registri haldaja koormust. HFO-dega seadmed pole veel eriti levinud, seega pole näha massiliselt selliste seadmete FOKA-s registreerimise vajadust.

Muudatuse tõttu on vaja arendada FOKA registrit. Seda tööd alustati juba määruse (EL) 2024/573 jõustumisel 2024. aastal. Praeguseks on põhifunktsioon HFO-de lisamiseks registrisse tekitatud, kuid lekkekонтроллid kannete tegemise loogikat on vaja veel muuta. Selleks on riigieelarvest raha eraldatud. Kokku kulub FOKA registri arendusteks ligikaudu 40 000 eurot.

HFO-segusid sisaldavaid seadmeid on FOKA registris praegu kaheksa. HFO-sid sisaldavate seadmete lisandumisel FOKA registrisse suureneb vähesel määral ka Keskkonnaameti järelevalvekoormus. Tuleb kontrollida, kas täidetakse seadmete registrisse kandmise kohustust, sh seda, kas hooldefirmad on sisestanud hooldustoimingud.

6.2. Mõju avaldav muudatus

Fluoritud kasvuhoonegaase ja nende alternatiive käsitlevate isikute pädevusnõuete muudatused.
Sihtrühm:

- 1) asjakohaste kutsetunnistuste omanikud;
- 2) kutse andja – Külmaliiit;
- 3) Kutsekoda.

Kaasnev mõju

Komisjoni rakendusmääruste muudatuste tõttu tuleb muuta järgmisi kutseid:

- külmamehaanik, tase 3 ja selle osakutsed;
- külmamehaanik, tase 4;
- külmatehnika paigaldusjuht, tase 5;
- turvasüsteemide tehnik (fluoreeritud gaase sisaldavate gaasikustutussüsteemide käitlemine)

Kutsete muutmisel osalevad Kutsekoja (kutsub kokku töörühmad) kutse andjad ja Kliimaministeeriumi esindaja.

Lisaks tuleb muuta õpet – ennekõike täiendkoolitusi fluoritud kasvuhoonegaaside alternatiivide ohutusnõuetest ja energiaefektiivsusest. Määruse (EL) 2024/573 artikli 10 järgi peavad kõik kutsed olema tähtajalised ning vähemalt iga seitsme aasta tagant tuleb läbida täiendkoolitus. Külmaliiit peab hakkama korraldama täiendkoolitusi.

Hiljemalt 12.03.2029 peavad kõik külmamehaaniku kutsete omanikud olema omandanud uued teadmised ja oskused. Kutsetunnistuse (sh osakutsetunnistuste) omanikke on praegu järgmiselt: külmamehaanik, tase 3 – 68, külmamehaanik, tase 4 – 372, külmamehaanik, tase 5–7.

Turvasüsteemide tehniku kutset (spetsialiseerumisega fluoritud kasvuhoonegaasidele) –18.

Majanduslikud mõjud: mõju ettevõtlusele, halduskoormus

Kutsekoja ja kutse andjate, samuti Kliimaministeeriumi töökoormus suureneb rakendusmääruste nõuete rakendamise ajal. Suureneb ka pädevate isikute arv, st lisandub uusi valdkondi, mis varem ei olnud kutsetunnistuse kohustusega (fluoritud kasvuhoonegaaside alternatiivid). Seega suureneb kutseandjate halduskoormus, eriti külmamehaaniku kutsete puhul. Koolitusi, nii teoreetilisi kui ka praktilisi, tuleb hakata korraldama ka alternatiivide käitlemise alal. See tähendab õpet korraldavatele asutustele rahalist väljaminekut, sest tuleb uuendada ja luua uut õppematerjali ning soetada uusi õppevahendeid, sh alternatiivide ohutuse ja energiaefektiivsuse kohta.

Vähesel määral suureneb Keskkonnaameti järelevalvekoormus. Lisanduvad uued valdkonnad, kus nõutakse kutsetunnistust. Suureneb järelevalve selle üle, kas isikul on nõutav pädevus (kutsetunnistus) või mitte.

Mõju on ka ettevõtlusele, puudutatud sektorites tegutsevatele isikutele ja ettevõtetele. Ettevõtetele, mis tegelevad külmutusseadmete, kliimaseadmete ja soojuspumpade käitlemisega, tuleb üle vaadata käitlejate pädevus ja vajaduse korral koolitada inimesi.

Koolitused on tasulised ja kutsete uuendamine samuti. Uued kutse andmise või uuendamise tasud kinnitatakse kutsenõukogu otsusega. Seletuskirja kirjutamise ajal ei ole uusi kutseeksami ega taastõendamise tasusid veel kalkuleeritud ega kehtestatud. Praegu on külmamehaaniku 3. taseme kutseeksami hind 423,34 eurot, taastõendamine 140,30 eur. Külmamehaaniku 4. taseme kutseeksami tasu on 518,50 eurot ja külmatehnika paigaldusjuhi 5. taseme eksam maksab 308,66 eurot. Taastõendamise tasu on 140,30 eurot.

Tulevaste täiendkoolituse maksumus ei ole praegu teada (nt praegu maksab külmamehaaniku koolituspäev 80 eurot, lisandub käibemaks).

Eestis on ligikaudu 400 sertifitseeritud külmamehaanikut. Kõrgema tasemega pädevaid isikuid on kindlasti juurde vaja.

Liikuvaid seadmeid (v.a külmikveokeid ja -järelhaagiseid) hooldavatele isikutele seni pädevusnõudeid ei olnud, lisandub ligikaudu 5600 liikuvat seadet, mille hooldustoiminguid tohib teha pädev isik. See tähendab, et juurde on vaja vähemalt 20 pädevat isikut.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale

Lisanduvad uued valdkonnad, kus võivad töötada ainult pädevad isikud. See tähendab kaudset positiivset mõju keskkonnale – mida rohkem teadlikke ja pädevaid isikuid, kes fluoritud kasvuhoonegaaside ning nende alternatiividega tegutsevad, seda väiksem on oht neid aineid valesti käsitseda ja neil keskkonda paiskuda. Tagatud on looduskeskkonna ja isikute ohutus.

6.3. Mõju avaldav muudatus

Fluoritud kasvuhoonegaase või nende alternatiive käitleva isiku käitlemisloa valdkondade laiendamine.

Sihtrühm

- 1) fluoritud kasvuhoonegaaside käitlemisloaga ettevõtted (283) ja võimalikud lisandud ainetega tegelevad ettevõtted (CO₂, NH₃, HC) – lisandub hinnanguliselt 10);
- 2) fluoritud kasvuhoonegaaside käitlemisloaga tuletõrjeettevõtted (11);
- 3) Keskkonnaameti FOKA registri haldaja ja järelevalveametnikud.

Kaasnev mõju

Käitlemisloa kohustus laieneb järgmistele valdkondadele (paiksed külmutusseadmed, kliimaseadmed ja soojuspumpad, tuletõrjeseadmed):

- paiksed orgaanilise Rankine'i ringprotsessi põhimõttel töötavad seadmed;
- külmikveokite ja -haagiste külmutusseadmed;
- külmikkeragsõidukite, konteinerite, sh külmutuskonteinerite ja rongivagunite külmutusseadmed.

Majanduslik mõju, mõju ettevõtlusele

Ettevõtete halduskoormus suureneb. Praegu hooldab liikuvaid seadmeid kaks ettevõtet.

Keskkonnaameti (FOKA registri ja käitlemislubade eest vastutaja) töökoormus kasvab, mistõttu on vaja lisatööjõudu. Praegu on käitlemislubadega fluoritud kasvuhoonegaase käitlevaid isikuid 283. Käitlemislubade arv suureneb, kuna lisandub uusi valdkondi ja aineid (ammoniaak, CO₂, HC), mille käitlemiseks on vaja luba.

Seetõttu tuleb vähesel määral muuta ka käitlemisloa koosseisu. See tähendab keskkonnaministri 16.12.2016. a määruse nr 70 [“Fluoritud kasvuhoonegaase sisaldava toote, seadme ja süsteemi käitlemise loa taotlemise ja muutmise täpsustatud kord, käitlemisloa taotluse ja käitlemisloa täpsustatud nõuded”](#) ja majandustegevuse registri (MTR) muutmist. Täpne maksumus selgub määruse muutmisel.

Suureneb ka Keskkonnaameti töökoormus käitlemisloa uute nõuete täitmise järelevalves (loata tegevuse kontroll).

Mõju elu- ja looduskeskkonnale

Lisanduvad uued valdkonnad, kus on nõutud pädevate isikute sertifitseerimine (käitlemisluba). See tähendab kaudset positiivset mõju keskkonnale – mida rohkem teadlikke ja pädevaid isikuid, kes fluoritud kasvuhoonegaasidega ning nende alternatiividega tegutsevad, seda väiksem on oht, et neid aineid käsitletakse valesti ja paisatakse seetõttu keskkonda. Tagatud on looduskeskkonna ja isikute ohutus.

6.4. Mõju avaldav muudatus

SF₆ aruandluskohustus neid aineid sisaldavate elektrijsõidukite valdajatele.

Sihtrühm

- 1) aruande esitajad, s.t elektrijsõidukite omanikfirmad (kuni 25);
- 2) fluoritud kasvuhoonegaaside inventuuri koostaja.

Kaasnev mõju

SF₆ on kasutusel nii tuulegeneraatorites asuvates pingesõidukites kui ka alajaamade pingesõidukites.

Praeguse töökorralduse kohaselt kogutakse SF₆ heitkoguste andmeid elektrijsõidukite omanikelt vabatahtlikkuse alusel. OÜ Eesti Keskkonnauuringute Keskus kui kasvuhoonegaaside F-gaaside inventuuri koostaja saadab elektriettevõtetele küsimused ja saab ettevõtetelt meili teel vastused. Riigil on teada SF₆ üldkogused elektrijsõidukites, lisatud aine kogused ning see, kui palju igal aastal uusi SF₆-ga elektrijsõidukite lisandub ja palju SF₆-t on kokku kogutud.

Seadusega tekitatakse võimalus andmete kohustuslikuks esitamiseks. Uus nõue rakendatakse ellu, kui muudetakse Vabariigi Valitsuse 09.12.2016. a määrust nr 143 [“Fluoritud kasvuhoonegaaside käitlemise ja aruandluse kord, aruannete vormid ning käitlemise kohta andmeid koondavate asutuste loetelu”](#). Kavandatav aruandevorm põhineb küsimustikul, mida seni täideti vabatahtlikult. Kogutavate andmete mahtu ega sisu ei muudeta. Vormi koostamisel on arvestatud, et ka kõige suurema arvuga alajaamadega (24 300) elektriettevõtte omanikule ei kaasneks ülemäärast halduskoormust ega suureneks bürokraatia. Võivad lisanduda uued ettevõtted, kellel on pingesõidukite, kuid kes seni ei ole andmeid vabatahtlikkust esitanud.

Kohustuslik aruandlus võimaldab kaasata andmete esitamise protsessi ka tuuleenergia tootjaid, kuna ka tuulikutes leidub sageli SF₆-ga jaotusseadmeid. Lisaks nõuab tuuleparkide ühendamise lõpptarbijatega ulatusliku elektrivõrgu rajamist, mis suurendab aruandluse olulisust (kui kasutusele võetakse SF₆ sisaldav pingesõiduk).

Keskkonnainfo kättesaadavus

Eesti riigi käsutusse jõuavad kindlad ja tõesed andmed olemasolevate SF₆ sisaldavate seadmete ja kasutamise kohta, mille abil koostada täpset kasvuhoonegaaside inventuuri SF₆ osa ning jälgida määruse (EL) 2024/573 nõuete täitmist pingeaotlate puhul. See on eriti oluline, arvestades määrusest tulenevaid uusi piiranguid SF₆-ga elektri-aotlate kasutuselevõttule.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale

EL-i raammääruse nõuded (uute SF₆-ga pingeaotlate kasutusse võtmise keelud) ja aruandluskohustus tagavad tõhusama kontrolli väga keskkonnoaotliku aine (GWP 24 300) kasutamise üle.

Majanduslik mõju: mõju ettevõtlusele

Aruannete esitajate halduskoormus ei suurene, sest ka praegu esitatakse samu andmeid, kuid vabatahtlikult. Suureneda võib halduskoormus sektorites, kus seni andmeid ei esitatud (nt tuuleparkide pingeaotlad). Kasvuhoonegaaside inventuuri koostaja töökoormus väheneb. Andmete kättesaamine muutub lihtsamaks.

6.5. Mõju avaldav muudatus

EL-i otsekohalduvate määruste nõuete rakendamise tagamiseks sätestatakse karistussätteid. Mõningate rikkumiste puhul sätestatakse trahvimäär turuväärtuse põhjal.

Sihtrühm

- 1) Keskkonnaamet;
- 2) Maksu- ja Tolliamet;
- 3) seaduse (ja EL-i otsekohalduvate määruste) nõudeid rikkuvad isikud ja ettevõtted.

Kaasnev mõju

EL-i otsekohalduvad määrused sätestavad põhimõtte: fluoritud kasvuhoonegaaside (või osoonikihti kahandavate ainete) või neid gaase sisaldavate või neil põhinevate toodete ja seadmete **ebaseadusliku tootmise, impordi, ekspordi, turule laskmise või kasutamise korral** on haldustrahvi maksimumsumma viis korda suurem kui asjaomaste gaaside või toodete ja seadmete turuväärtus. Kui rikkumine kordub viie aasta jooksul, on haldustrahvi maksimumsumma kaheksa korda suurem kui asjaomaste gaaside või toodete ja seadmete turuväärtus.

Selle põhimõtte ülevõtmiseks muudetakse seaduses karistussätteid ning muudetakse vajaduse korral trahvimäärade arvestamise põhimõtet.

Turuväärtusel põhinev trahv tähendab, et rikkumise eest määratav rahaline karistus sõltub kauba või teenuse turuväärtusest. See tähendab ühtlasi, et trahvi suurus arvestab rikkumise majanduslikku kaalu, vähendades olukordi, kus trahv on ebaproportsionaalselt väike või suur. Turuväärtusel põhineval trahvimääral on ka suurem heidutav mõju – kui trahv on seotud turuväärtusega, motiveerib see ka ettevõtteid nõuetekohaselt käituma. Väiksem trahv võib jõukamate ettevõtete jaoks muutuda lihtsalt ärikuluks ega täida eesmärki hoida ära rikkumisi. Turuväärtuse põhjal lähenemist võib võrrelda ka põhimõttega „saastaja maksab“ – mida suurem potentsiaalne kahju, seda suurem trahv.

Riikliku järelevalvaja seisukohalt muutub trahvide määramise põhimõte mõnevõrra keerukamaks – turuväärtuse määramine nõuab erinevate meetodite kasutamist (keskmise hinna meetod, turuhinna meetod vms).

Lisaks turuväärtuse põhjal lähenemisele muudetakse ka vastutussätete koosseisu, et tagada, et oluliste EL-i otsekohalduvate määruste nõuete rikkumiste eest on karistused sätestatud. See peaks lihtsustama Keskkonnaameti tehtavat järelevalvet.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale

Trahvide karmistamine tõenäoliselt suunab nõudeid paremini järgima. See omakorda aitab vähendada atmosfääri paisatavate ainete koguseid ning selle kaudu ka negatiivset mõju elu- ja looduskeskkonnale.

Majanduslikud mõjud: mõju ettevõtlusele, halduskoormus

Muudatuse kaudne mõju võib tähendada suuremaid trahve (koguse või seadme maksumuse põhjal) suuremate rikkumiste puhul ja väiksemate (nii koguse kui ka seadme, toote maksumuse põhjal) rikkumiste puhul. Trahvimäärade muutumise mõju ei ole võimalik kirjeldada, see sõltub rikkumise koosseisust ja rikkumisega seotud toodete või seadmete maksumusest.

Keskkonnaameti töökoormus üldiselt ei suurene. Vähesel määral võib lisatööd kaasa tuua uue põhimõtte rakendamine, s.t turuväärtuse kindlaks tegemine.

Uute vastutussätete lisandumine lihtsustab Keskkonnaameti järelevalve tööd ja trahvide määramist, sest on selgemini aru saada, millisele rikkumisele trahv kohaldub.

7. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevus, eeldatavad kulud ja tulud

Kohaliku omavalitsustele kaasnevad mõningad kulud.

HFO-dega seadmetele on vaja hakata tegema lekkekонтроlli ning need seadmed FOKA registrisse kanda. Kui KOV-s on selliseid seadmeid, lisandub pädeva hooldusfirma kulu (kanded FOKA registrisse).

Muudatused suurendavad riigi tulu käitlemisloa riigilõivust. Fluoritud kasvuhoonegaase sisaldavate toodete, seadmete ja süsteemide käitlemise loa taotluse läbivaatamise eest tasutakse riigilõivu 270 eurot. Loa muutmise taotluse läbivaatamise eest on riigilõiv 40 eurot. Kuna lisanduvad uued sektorid, kus tegutsemiseks on vaja käitlemisluba, suureneb selle arvel ka riigilõivust laekuv tulu. Hindame, et käitlemislubasid lisandub ligikaudu 60. Samuti tuleb muuta kõiki olemasolevaid käitlemislube (283).

Kõige enam on muudatustest mõjutatud Keskkonnaamet. Ressurssi on juurde vaja Keskkonnaameti fluoritud kasvuhoonegaaside ja alternatiivide käitlemislubade ja FOKA registriga seotud tööks, kuna lisandub uus ainegrupp HFO-d ja on vaja tagada tõhusam kontroll registrisse kantud andmete üle. Nende ülesannete täitmiseks on pool töökohta, millest aga juba praegu ei piisa.

Kõige rohkem kasvab Keskkonnaametil järelevalvekoormus. Keskkonnaamet teeb riikliku järelevalvet kõikide F-gaaside käitlemisnõuete üle (kõik määruse (EL) 2024/573 nõuded). Uued nõuded, mille täitmist peab kontrollima Keskkonnaamet, on järgmised:

- käitlemisloa olemasolu ja FOKA registrisse kannete (seadme registreerimine, lekkekонтроlli kohustus jne) tegemise kontroll – reguleerimisala on laienenud HFO-de, fluoritud kasvuhoonegaaside alternatiivide ning teatud liikuvate seadmetega;
- lisanduvate liikuvate seadmete (lekkekонтроlli ja hoolduspäeviku täitmise) kontroll. Lisanduvad külmikergsõidukite, intermodaalkonteinerite, sh külmutuskonteinerite ja rongivagunite külmutusseadmed ning kliimaseadmed ja soojuspumbad raskesõidukites, kaubikutes, põllumajanduses, mäetööstuses ja ehituses väljaspool teid kasutatavates liikurmasinates, rongides, metroodes, trammides ja õhusõidukites;

- kutsetunnistuste olemasolu kontroll – lisandunud on nõuded uutele sektoritele: fluoritud kasvuhoonegaaside alternatiivid ning liikuvad seadmed;
- kvoodinõuete kontroll (ettevõtte füüsilise püsiva aadressi kontroll);
- suurenenud maht impordi- ja tõendamisaruannete kontrollimisest (reageerimine nende esitamata jätmise, nõuete rikkumise korral);
- fluoritud kasvuhoonegaaside või nendega eeltäidetud seadmete müügiandmete säilitamise kontroll;
- elektrijaotlate kasutusele võtmise keelud ja nende vastavus artiklis 13 sätestatud erisustele, sh pingajaotla kasutusele võtmisest teavitamine ja andmete säilitamine;
- uued turule laskmise keelud, nendest kinnipidamise ja andmete säilitamise kontroll (ohutusnõuete erisus);
- digiplatvormide kontroll;
- lisandunud hoolduskeeldudest (sh pingajaotlad) kinnipidamise kontroll.

Seetõttu oleks vaja järelevalvesse juurde luua üks inspektori ametikoht (brutokuupalk x 13 (1 kuupalk tulemustasudeks) x 1,338 (maksude koefitsient) = 1 x 2050 x 13 x 1,338 = 35 657,70 eurot/aastas). FOKA registri ja käitlemislubadega tegelemine nõuab juurde 0,5 kohta (ehk 17 828,85 eurot/aastas). Kokku vajab Keskkonnaamet juurde 1,5 ametikohta.

Keskkonnameti järelevalve objekti kontrollimise andmekogu süsteemi (OKAS) arendamine vajab samuti lisaressurssi. Fluoritud kasvuhoonegaaside nõudeid tuleb juurde ning need tuleb järelevalvemenetluses dokumenteerida. Määruse (EL) 2024/573 artikli 29 § 4 sätestab, et liikmesriikide pädevad asutused dokumenteerivad kontrollide ja märgivad dokumentidesse eelkõige kontrollide laadi ja tulemused ning mittevastavuse korral võetud meetmed. Kõikide kontrollide dokumente säilitatakse vähemalt viis aastat. Arendada tuleb kontrollipõhju uute nõuete kontrollimiseks (lisandumas on uued ainegrupid) ning FOKA ja OKAS2 liidestus andmevahetuseks. Nimetatud arenduse eeldatav maksumus on suurusjärgus 120 000 eurot.

Käitlemisloa reguleerimisala laiendamine toob kaasa majandustegevuse registri (MTR) arendusvajaduse. Käitlemisloa nõuded sätestab keskkonnaministri 16.12.2016. a määrus nr 70 [“Fluoritud kasvuhoonegaase sisaldava toote, seadme ja süsteemi käitlemise loa taotlemise ja muutmise täpsustatud kord, käitlemisloa taotluse ja käitlemisloa täpsustatud nõuded”](#). Määruse muudatuse jõustumisel tuleb arendada MTRi registrit. Maksumust ei ole veel välja arvatud, muudatusi on vähe (alternatiivide, nende töövahendite ja meetodite lisamine).

HFO-de lisamisel FOKA registrisse on samuti mõju riigieelarvele. FOKA registri arendus HFO-de lisamiseks algas 2024. aastal, otsekohalduva määruse (EL) 2024/573 jõustumise järel ja praegu on veel töös HFO-de lekkekонтроллide sageduse funktsioon. Kogumaksumus on ligikaudu 40 000 eurot, mis on eelarvest ette nähtud ja eraldatud.

8. Rakendusaktid

Atmosfääriõhu kaitse seaduse muutmisega muudetakse järgmisi rakendusakte:

- Vabariigi Valitsuse 09.12.2016. a määrus nr 143 [“Fluoritud kasvuhoonegaaside käitlemise ja aruandluse kord, aruannete vormid ning käitlemise kohta andmeid koondavate asutuste loetelu”](#);
- keskkonnaministri 12.09.2022. a määrus nr 41 [“Fluoritud kasvuhoonegaase ja osoonikihti kahandavaid aineid sisaldavate toodete, seadmete, süsteemide ja mahutite ning käitlemistoiimingute registri põhimäärus, registrisse andmete esitamise kord ja andmekoosseis”](#);
- keskkonnaministri 16.12.2016. a määrus nr 70 [“Fluoritud kasvuhoonegaase sisaldava toote, seadme ja süsteemi käitlemise loa taotlemise ja muutmise täpsustatud kord, käitlemisloa taotluse ja käitlemisloa täpsustatud nõuded”](#).

Määruste kavandid on esitatud seletuskirja lisas 1.

9. Seaduse jõustumine

Seadus on kavandatud jõustuma 2026. aasta 1. jaanuaril. Vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrustele (EL) 2024/573 (artikkel 31) ja 2024/590 (artikkel 27) tuleb Euroopa Komisjoni teavitada karistusnormidest enne 1. jaanuari 2026.

10. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu Rahandusministeeriumile, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile, Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumile, Haridus- ja Teadusministeeriumile, Justiits- ja Digiministeeriumile, Siseministeeriumile, Sotsiaalministeeriumile, Eesti Linnade ja Valdade Liidule.

Eelnõu saadetakse arvamuse avaldamiseks ka Päästeametile, Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametile, Ravimiametile, Terviseametile, Maksu- ja Tolliametile, Transpordiametile, SA-le Kutsekoda, Eesti Kaubandus-Tööstuskojale, Eesti Põllumajandus-Kaubanduskojale, Eesti Külmaliidule, Eesti Elektritööde Elektriettevõtete Liidule, Eesti Elektritööstuse Liidule, Eesti Soojuspumba Liidule, Eesti Turvaettevõtete Liidule, Autokutseõppe Liidule, Eesti Keemiatööstuse Liidule, Eesti Kaupmeeste Liidule, Tuuleenergia Assotsiatsioonile, Eesti Taastuvenergia Kojale, Eesti Logistika ja Ekspedeerimise Assotsiatsioonile, ERAA Eesti Rahvusvaheliste Autovedajate Assotsiatsioonile, Autoettevõtete Liidule, Tallinna Linnatranspordi AS-ile.